

Balio Sruogos laiškas Vandai Daugirdaitei, 1922-08-26, iš Kauno - į Būgius

Šeštadienis.

Šeštadienis[.]

Vandukai, nuo tavęs taip senai beturėjau žinutę - ir kada aš dabar gausiu[?] Šiandie po didelių barnių su Šimkum [1] važiuoju į Klaipėdą specialinai operą [2] rašyti - be vizos, be nieko, kol operą parašysiu - teks sėdėti Klaipėdoj, nors ten turėsiu visą užlaikymą [3]. Manau į dvi savaitai parašyti [4]. Paskui grįšiu namo - pro Mažeikius[,] Vieکشnius[,] Šaulius... Vandukél, tik tu man parašyk į Klaipėdą - aš taip tavęs pasiilgau, aš taip tavęs laikiu!

O nuo tavęs aš tik vieną laiškėlį teturėjau ir daugiau nieko nežinau.

Tik tu parašyk man - aš taip laikiu[.]

Su Jadze [5] išsikalbėjom. Vėl viskas gerai, tiktai Karuža [6] subankrutavo - ir ji neturi pinigų - dabar prašo stipendijos - gal gaus[.] Aš Kaune net nesusėpėjau Navako [7] pamatyti ir Klimos [8] reikalą išaiškinti. O būdamas namie jo laiško dar nebuvo gavęs.

Dabar važiuoju kompanijoj: Šimkus, Jonas Yčas [9] ir Blynas [10].

Jau naktis, tamsu, nesimato rašyti.

O aš tau dūmoju. Už valandos ir Radviliškis, Šauliai, Vieکشniai.

Vandukai, ką aš duočiau, kad tave pamatytai. Tu pagalvok gerai apie mane, kad man sektųs darbas padaryti.

Bučiuoju Tave labai[.]

KOMENTARAI

- [1] Stasys Šimkus (1887-1943), kompozitorius, 1921-1922 m. studijavo kompoziciją Leipcigo ir Berlyno konservatorijose. Balys Sruoga, 1921 m. pavasarį paprašytas Stasio Šimkaus, buvo jam pažadėjęs sukurti operos libretą pagal rašytojo Jono Žiliaus-Jonilos poemėlę *Vestuvės*. Balys Sruoga į tokias užduotis rimtai nežiūrėdavo, atlikdavo greitai, per daug negalvodamas. O šis darbas buvo atidėliojamas, Balys Sruoga jam vis nerasdavo laiko. Tai nepatiko kompozitoriui Stasiui Šimkui, kuris per 1922 m. Balio Sruogos vasaros atostogas neiškentęs atvyko į Baibokus, kad rašytoją išsivežtų į Klaipėdą ištesėti pažado.

- [2] „Kalbama apie operą „Pagirėnai“ („Kaimas prie dvaro“). Šio veikalo sumanymas S. Šimkui gimė 1917 m. Amerikoje, kur pradėtas kurti pirmasis operos paveikslas. Tačiau trūko libreto. Vis dėlto ir po B. Sruogos 1922 m. parengtojo teksto darbas ne ką tepasistūmė. Prie operos S. Šimkus grįžo tik po 1930 m., bet jau naudodamasis nauju – S. Santvaro – tekstu. [...] Pats S. Santvaras pasakoja, kad pertvarkyti B. Sruogos libretą S. Šimkus jam pasiūlęs 1930 m. Milane, kur abu tuo metu gyvenę. Atsiųstą B. Sruogos tekstą, 18–20 p. apimties, sukurtą liaudies dainų stiliumi, S. Santvaras iš esmės perkūręs, pakeisdamas net fabulą; iš B. Sruogos libreto likę tik atskiri posmai ar posakiai, daugiausia choruose. Kai po kelerių metų S. Šimkus baigė muziką ir kūrinys buvo statomas teatre, iškilęs autorystės klausimas. Buvę kreiptasi į B. Sruogą. Perskaitęs naująjį tekstą, šis atsisakęs savo teisių, motyvuodamas pakeitimų mastu (S. Santvaro atsiminimai. – BSMA, p. 288–290). B. Sruogos libretas, atrodo, dingęs“ (Algis Samulionis, *Balys Sruoga: Monografija*, Vilnius: Vaga, Lietuvos TSR mokslų akademija, Lietuvių kalbos ir literatūros institutas, 1986, p. 177). Vanda Sruogienė liudijo, kad Balys Sruoga operos libretą „rašė 1922 m. per atostogas tarp vasaros ir rudens semestro, rudenio specialiai nuvažiavęs į Klaipėdą pas Šimkų. Rašė greit, beveik be miego, rūkydamas ir gerdamas juodą kavą, grogą. Libretto buvo Šimkaus ir Žiliaus entuziastingai priimtas, bet paskui Šimkus jį nepasinaudojo, pakeitęs sumanymą pavedė Santvarui“ (Vandos Sruogienės laiškas Algiiui Samulioniui, iš Čikagos – į Vilnių, 1970-04-15, in: LLTI TS, l. 1r).
- [3] Klaipėdoje Balys Sruoga apgyvendintas Stasio Šimkaus nuomojamame bute Koptalyje pas rašytoją Joną Žilių-Jonilą.
- [4] Balys Sruoga operos libretą parašė po savaitės (1922-09-02), pats apibūdino kūrinio rašymo procesą: „Šiandie savaitė suėjo, kaip aš Klaipėdoj, o aš jau turiu operą. Vakar skaičiau jau ją visoj draugijoj ir visi ją džiaugsmingai priėmė. Rašiau: kėliau 7 val. rytą, iki 10–11 val. verčiuos literatūroj, iki 7 val. vakaro rašau, vakare einu pas kun., kuris dabar ne kunigas, o tik ponas Žilius, ir ten sėdžiu iki 12–1 val. vakar. Buvo ištisos dienos, kad aš iš namų neišeinu. Tik vėjas iš marių ūžia languose, tik kažkokios šeštarnės sukas – tai vėjas vidunaktį mano langus graužia. Taip dienos slinko darbe, rūpesty, beprotybėj, o naktys – marių vėjui. Šiandie jau antrą dieną nieko nedirbu – ilsiuos, sapnus sapnuoju. Kai tas penkias dienas rašiau – latras buvau: gėriau juodą kavą, labai daug rūkiau, gėriau prancūzų konjaką, taip kad vakare, kai pasikeldavau nuo stalo, rankos drebėdavo ir akyse nežinomi pasauliai pynės. Bet šiandie antra diena, kaip darbas baigtas, nerūkau ir net kavos negeriu, tik marių pakrantėj su vaikais žaidžiu. O bangos taip ūžia, taip gaudžia, vilnys tokios didelės! Rods, šiandie kitas pasaulis, ir nervai tokie ramūs, ir krūtinė tokia laisva! Aš čia taip daug turėjau beprotiško darbo ir pašėlusio džiaugsmo. Žinai, aš rašau arijas, dainas, užu sienos Šimkus fortepijonu groja, vienoj pusėj vėjas dūksta, kitoj pusėj pačioj palangėj marės ūžia, vilnys po kojų gula. O vakare kas vakarą einame į seną Žilių“ (Balio Sruogos laiškas Vandai Daugirdaitei, iš Klaipėdos – į Būgius, 1922-09-02, in: LLTI BR, f. 53, b. 689, l. 1r, 2r).
- [5] Jadvyga Čiurlionytė (1898–1992), etnomuzikologė. 1920–1923 m. ji, sesers Valerijos Čiurlionytės ir jos vyro Romano Karužos remiama, studijavo Leipcigo konservatorijoje.
- [6] Romanas Karuža (1883–1963), ekonomistas, kultūros veikėjas. Jis rėmė Jadvygos Čiurlionytės mokslus Leipcigo konservatorijoje. Tuo metu pragyvenimas svetimšaliams nebuvo brangus dėl infliacijos.
- [7] Jonas Navakas (1896–1956), teisininkas, 1920–1923 m. dirbo Vidaus reikalų ministerijoje, kartu su Baliu Sruoga mokėsi Panevėžio realinėje mokykloje.

- [8] „Klementina Kopystinskaitė buvo mano tėvo šeimininkė Ukrainoje, 1922 m. vasarą ji perėjo slapta sieną į Lenkiją, atsidūrė pas mano tetą Anelę Venordin Liubline ir su mumis susisiektus, prašė padėti jai atvažiuoti į Lietuvą. Tėvas klausė, ar aš sutinku ją priimti – man tai buvo didžiausias smūgis, nes dar Ukrainoj ji mane labai vargino (norėjo už tėvo ištekėti), dalinai dėl jos aš nenorėjau grįžti pas tėvą, kai žadėjau, 1918 m. atvykusi į Lietuvą... Bet tėvui buvo reikalinga šeimininkė, savas, žinomas žmogus... Aš jam ūkininkauti nepadėjau, išvažiavau studijuoti į Berlyną, turėjau sutikti. Balys per Joną Navaką išrūpino jai leidimą pereiti demarkacijos liniją, mudu su Baliu buvom nuvažiavę į Vievį jos pasitikti... Aš ją parsivežiau į Būgius. Ji liko ten šeimininkauti, darė mums su Baliu didelius nemalonumus, jau kai mes buvom vedę, pagaliau už tėvo ištekėjo, bet nesiliovė intriguoti ir nuodyti mums gyvenimą. 1944 m. rudenį mums su Dalia pasitraukus į Vokietiją, ji liko su tėvu vargti sudegintuose, karo nualintuose Būgiuose dideliame varge. Tėvas mirė 1946 m., ji dar pora metų gyveno mūsų ištikimų tarnaičių globojama“ (Vandos Sruogienės pastaba); „Vedė [tėvas] moterį, kurią buvo paėmęs už šeimininkę, kai motina mano mirė, man buvo 12 metų amžiaus... Nebuvo ji blogas žmogus, bet mažos inteligencijos, be to, – lenkė, mano vyro nesuprato, juo nepasitikėjo, intrigavo prieš jį ir prieš mane. Liūdni dalykai dėl to buvo“ (Vandos Sruogienės laiškas Algiui Samulioniui, iš Čikagos – į Vilnių, 1987-07-01, in: *LLTI TS*, l. 2r).
- [9] Jonas Yčas (1880–1931), istorikas, pedagogas, 1920–1925 m. Panevėžio berniukų ir mergaičių gimnazijų direktorius. Nuo 1922 m. profesorius, Lietuvos universitete dėstė Lietuvos, Prūsijos, Vokietijos, Latvijos istoriją.
- [10] Zenonas Blynas (1908–1946), antinacinio pasipriešinimo veikėjas.